

**Postanowienie z dnia 17 października 1996 r.
KAS 2/96**

Żądanie przekazania na rachunek bankowy zakładowego funduszu świadczeń socjalnych odsetek od zaległych kwot, które powinny zostać nań przekazane w wysokości i terminach określonych w art. 5 i 6 ustawy z dnia 26 czerwca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (jednolity tekst: Dz. U. z 1996 r., Nr 70, poz. 350) nie ma oparcia w przepisach określających obowiązki wypłacania składek, natomiast może być uzasadnione z uwagi na szczególny interes pracowników (załogi) i stać się przedmiotem zobowiązania ustanowionego przez kolegium arbitrażu społecznego.

Przewodniczący Sędzia SN: Walerian Sanetra (sprawozdawca), Członkowie: Krzysztof Baradziej, Jan Golik, Wiesław Szwałek, Regina Jaskierska, Józef Kubla, Piotr Rykała.

Kolegium Arbitrażu Społecznego przy Sądzie Najwyższym, po rozpoznaniu w dniu 17 października 1996 r. sprawy z wniosku Międzyzakładowej Komisji Koordynacyjnej NSZZ "Solidarność" [...] Spółki Węglowej SA w J.Z. o rozpatrzenie sporu zbiorowego pracy w przedmiocie płatności świadczeń socjalnych.

p o s t a n o w i ł o:

1. stwierdzić, że [...] Spółka Węglowa SA w J.Z. naruszyła przepis art. 6 ust. 2 ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (Dz. U. z 1996 r. Nr 70, poz. 335), nie przekazując środków finansowych na rachunki bankowe zakładowych funduszy świadczeń socjalnych należących do niej kopalń w terminach przewidzianych w tym przepisie;
2. zobowiązać [...] Spółkę Węglową do przekazania na rachunki bankowe zakładowych funduszy świadczeń socjalnych należących do niej kopalń odsetek od nieprzekazanych w terminie kwot w wysokości oprocentowania sześciomiesięcznych lokat rachunków bankowych tych funduszy za okres od dnia ich wymagalności do dnia dokonania ich wpłat.

Uzasadnienie

W związku z nieosiągnięciem porozumienia zarówno w toku rokowań przeprowadzonych po wszczęciu sporu zbiorowego (wynika to z protokołu rozbieżności z dnia 11 czerwca 1996 r.), jak i w ramach postępowania mediacyjnego (co wynika z protokołu rozbieżności z dnia 16 lipca 1996 r.), pracownicza strona sporu zbiorowego, którą jest Międzyzakładowa Komisja Koordynacyjna NSZZ "Solidarność" [...] Spółki Węglowej SA w J.Z., NSZZ "Solidarność 80" [...] Spółki Węglowej SA oraz Międzyzakładowa Komisja Związku Zawodowego "K." [...] Spółki Węglowej SA, wniosła o rozpatrzenie istniejącego między nią a [...] Spółką Węglową SA w J.Z. sporu zbiorowego przez Kolegium Arbitrażu Społecznego przy Sądzie Najwyższym. Początkowo przedmiotem tego sporu było zgłaszane przez stronę związkową żądanie

realizacji przez Spółkę obowiązków wynikających z ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (Dz. U. z 1996 r., Nr 70, poz. 335 ze zm.), a konkretnie terminowego przekazywania na konta zakładowych funduszy świadczeń socjalnych poszczególnych kopalń (a także innych właściwych jednostek organizacyjnych wchodzących w skład Spółki) kwot, które wynikają z zastosowania jej przepisów. Na dalszym etapie sporu pojawiło się żądanie zrekompensowania "strat" poniesionych przez poszczególne fundusze, skutkiem tego, że w określonych przez art. 6 ust. 2 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (31 maja i 30 września) terminach na konta zakładowych funduszy przekazana została tylko część środków finansowych, których wysokość jest ściśle określona w ustawie (wynika z zastosowania określonych parametrów). To ostatnie żądanie zostało ostatecznie skonkretyzowane przez stronę związkową w postępowaniu przed Kolegium Arbitrażu Społecznego w ten sposób, że zgłosiła ona propozycję, by na konta poszczególnych zakładowych funduszy przekazane zostały odsetki od kwot nie przekazanych w ustawowych terminach, w wysokości odsetek ustawowych (46%), za okres od daty powstania zaległości do końca 1996 r.

W toku rokowań wywołanych wszczęciem sporu, jak również w postępowaniu mediacyjnym, a także w postępowaniu przed Kolegium Arbitrażu Społecznego Spółka nie kwestionowała, iż swoim postępowaniem (nie przekazywaniem w ustalonych terminach i w ustalonej wysokości określonych sum) narusza przepis art. 6 ust. 2 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych, tłumacząc jednocześnie swoje zachowanie trudnościami ekonomicznymi i brakiem płynnych środków finansowych, które mogłaby - bez dodatkowych strat finansowych - przekazać na konta funduszy świadczeń socjalnych w wysokości wynikającej z ustawy. Spółka nie zakwestionowała także właściwości Kolegium Arbitrażu Społecznego przy Sądzie Najwyższym jako organu rozstrzygającego istniejący między nią a stroną związkową spór zbiorowy, a co więcej przyjęła (podobnie, jak i strona związkowa), iż wydane przez to Kolegium orzeczenie będzie wiążące dla stron (strony nie postanowiły, że orzeczenie nie będzie dla nich wiążące - art. 16 ust. 6 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o rozwiązywaniu sporów zbiorowych, Dz. U. Nr 55, poz. 236). Przedstawiciel Spółki w toku pierwszego posiedzenia Kolegium Arbitrażu Społecznego stwierdził, że w okresie do połowy października 1996 r. zaległości w przekazywaniu pieniędzy na konta zakładowych funduszy świadczeń socjalnych zostaną zlikwidowane. Ze zobowiązania tego Spółka się wywiązała, co wynika między innymi z przedstawianego przez nią pisma z dnia 15 października 1996 r. W czasie drugiego posiedzenia Kolegium przedstawiciel Spółki początkowo stwierdził, że nie ma upoważnienia do wypowiedzania się co do żądań strony związkowej w sprawie odsetek od zaległości, a następnie oświadczył, że Spółka byłaby skłonna ewentualnie zobowiązać się do przekazania na zakładowe fundusze także odsetek, ale tylko za okres od daty powstania zaległości do dnia przekazania środków na konta funduszy w wysokości - odpowiednio - 75% i 100% należności, przy zastosowaniu takiej stopy procentowej jaka przyjmowana jest (w bankach, w których poszczególne fundusze mają swoje konta) dla lokat trzymiesięcznych.

Kolegium Arbitrażu Społecznego przy Sądzie Najwyższym uznało swoją właściwość do rozpoznania wniosku o rozstrzygnięcie sporu zbiorowego, mimo istnienia w tym względzie pewnych wątpliwości. W myśl bowiem ustawy o rozwiązywaniu sporów zbiorowych (art. 1 i 2) stroną (pracodawcą) sporu zbiorowego jest pracodawca (spór

zakładowy) lub pracodawcy (spór wielozakładowy), których prawa i interesy mogą być reprezentowane przez właściwe organizacje pracodawców. Wątpliwość bierze się stąd, że [...] Spółka Węglowa (w zakresie którego spór dotyczy) nie jest pracodawcą w rozumieniu art. 3 KP; pracodawcami są poszczególne kopalnie. Z uwagi jednakże na sposób zarządzania i gospodarowania środkami finansowymi oraz organizację całej Spółki, decyzje co do przekazania określonych kwot na rachunki poszczególnych zakładowych funduszy świadczeń socjalnych, nie należą do tych pracodawców, lecz do zarządu Spółki, co sprawia, iż toczenie sporu z poszczególnymi kopalniami jest mało racjonalne. Rozstrzygnięty spór ma charakter wielozakładowy, gdyż w istocie dotyczy braku środków na kontach zakładowych funduszy kilku pracodawców (kilku kopalń). Jednocześnie zaś należało przyjąć, że stroną tego sporu nie są ci pracodawcy, a cała Spółka, która w zakresie przekazywania środków na rzecz poszczególnych zakładowych funduszy świadczeń socjalnych działa jak gdyby w imieniu i na rzecz tych pracodawców, reprezentując ich w sporze zbiorowym. Szczególnie przy tym istotne jest tu to, że ani poszczególne kopalnie (pracodawcy), ani sama Spółka nie kwestionowała, iż może ona w zakresie rozpatrywanego problemu występować jako strona legitymowana w sporze zbiorowym. Co więcej, Spółka wyraźnie przyjęła, iż rozstrzygnięcie Kolegium Arbitrażu Społecznego będzie dla niej wiążące. Kolegium Arbitrażu Społecznego miało także na uwadze i to, że sposób określenia stron sporu zbiorowego w ustawie o rozwiązywaniu sporów zbiorowych nie w pełni przystaje do realiów naszego życia gospodarczego, gdyż nie uwzględnia zwłaszcza funkcjonowania w nim całego bogactwa różnego rodzaju struktur organizacyjnych, wymykających się zbyt prostym schematem, przyjętym w ustawie o rozwiązywaniu sporów zbiorowych. Pełniejszą świadomość tego faktu miał ustawodawca nowelizujący przepisy kodeksu pracy dotyczące układów zbiorowych pracy (ustawa z dnia 29 września 1994 r. o zmianie ustawy - Kodeks pracy i o zmianie niektórych ustaw, Dz. U. Nr 113, poz. 547), przyznając zdolność układową nie tylko pracodawcy i organizacjom pracodawców, lecz także ogólnokrajowym podmiotom gospodarczym (układy ponadzakładowe) oraz organizacjom gospodarczym obejmującym więcej niż jednego pracodawcę (układy zakładowe). Kierując się powyżej wskazanymi przesłankami, Kolegium Arbitrażu Społecznego przy Sądzie Najwyższym uznało, że toczący się spór jest wielozakładowym sporem zbiorowym (dotyczy wielu pracodawców), a jego stroną jest [...] Spółka Węglowa działająca w "zastępstwie" ("z ramienia") pracodawców (kopalń), gdyż tylko ona jest zobowiązana (a jednocześnie jako dysponent środków ma możliwość) do przekazania określonych kwot na rachunki bankowe poszczególnych pracodawców (kopalń) i innych jednostek organizacyjnych wchodzących w skład Spółki. Stąd też Kolegium to było właściwe do rozstrzygnięcia powstałego sporu zbiorowego.

Spór ten w części dotyczył prawa w części zaś był sporem o interesy. W zakresie, w jakim strona pracownicza domagała się realizacji przez Spółkę obowiązków wynikających z ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych był to spór o prawo, natomiast w części dotyczącej odsetek spór stał się sporem o interesy. Spory zbiorowe dotyczące realizacji obowiązków wynikających z obowiązującego prawa nie powinny stanowić głównego przedmiotu rozstrzygnięcia w trybie przepisów ustawy o rozwiązywaniu sporów zbiorowych, gdyż w wypadku naruszenia prawa doprowadzenie do jego respektowania (jego wyegzekwowania) powinno następować na drodze stosowania przymusu państwowego przez właściwe organy państwowe. Natomiast

regulacje ustawy o rozwiązywaniu sporów zbiorowych mają głównie na celu stworzenie prawnej możliwości - i w tym sensie prowadzenia sporu prawnego - likwidowania sporów na tle rozbieżności interesów (sporów o interesy), przy czym w następstwie przeprowadzonego postępowania chodzi o ukształtowanie nowego stanu prawnego, czy też ustanowienie nowych obowiązków (nie wynikających z istniejącego wcześniej porządku prawnego), które mogą dotyczyć zarówno przyszłości, jak i odnosić się do okresu sprzed wszczęcia postępowania spornego, czy też podjęcia w sprawie określonych decyzji (zawartych w porozumieniu, czy też w orzeczeniu Kolegium Arbitrażu Społecznego).

Według Kolegium, opóźnienie w przekazywaniu równowartości dokonywanych odpisów i zwiększeń na rachunki bankowe zakładowych funduszy świadczeń socjalnych nie rodzi prawa do odsetek. W myśl art. 359 KC odsetki od sumy pieniężnej należą się tylko wtedy, gdy to wynika z czynności prawnej, albo z ustawy, z orzeczenia sądu lub z decyzji innego właściwego organu, przy czym jeżeli wysokość odsetek nie jest w inny sposób określona, należą się odsetki ustawowe. W szczególności nie można uznać, iż opóźnienie w przekazaniu przez kierownika zakładu pracy równowartości dokonanych odpisów i zwiększeń "na rachunek bankowy funduszy zakładowych świadczeń socjalnych" stanowi niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania w rozumieniu prawa cywilnego i w związku z tym nie ma zastosowania przepis art. 481 KC, przewidujący, iż jeżeli dłużnik opóźni się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzyciel może żądać odsetek za czas opóźnienia, jeżeli stopa odsetek nie została z góry oznaczona, należą się odsetki ustawowe. Powinność pracodawcy przekazania określonych kwot na konto zakładowego funduszu świadczeń socjalnych nie jest bowiem jego długiem wobec tego funduszu w rozumieniu przepisów prawa cywilnego. Środki te nie przestają być własnością pracodawcy, natomiast jest on ograniczony w możliwości dysponowania nimi, gdyż może on je przeznaczyć jedynie na finansowanie działalności socjalnej. W myśl art. 10 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych środkami tego funduszu administruje kierownik zakładu pracy, on też określa w regulaminie zasady przeznaczania środków tego funduszu na poszczególne cele i rodzaje działalności socjalnej oraz zasady i warunki korzystania z usług i świadczeń finansowanych z funduszu (art. 8 ust. 2). Fundusz ten jest instrumentem realizacji obowiązku pracodawcy zaspokajania bytowych, socjalnych i kulturalnych potrzeb pracowników (art. 16 i 94 pkt 4 KP), w konsekwencji też to on, a nie jakieś inne ciało (organ, organizacja), może prowadzić wspólną działalność socjalną na warunkach określonych w umowie (art. 9 ust. 1 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych). W następstwie tego należy przyjąć, że obowiązujące prawo nie uzasadnia twierdzenia, iż za opóźnienie w przekazaniu równowartości odpisów i zwiększeń na konto zakładowego funduszu świadczeń socjalnych, przysługują odsetki (stanowisko takie zajmuje także A.Sobczyk: Nowelizacja ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych - wybrane problemy, PiZS nr 8-9/1996, s. 86). Prawa tego nie można wywieść z przepisów kodeksu cywilnego, z uwagi na okoliczność, iż "przekazanie należnych środków na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych" (art. 8 ust. 3 ustawy o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych) nie jest zobowiązaniem pracodawcy, wobec tego funduszu, w rozumieniu prawa cywilnego, a jednocześnie ani ustawa o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych, ani też inne ustawy prawa takiego nie ustanawiają.

Kolegium uznało jednakże, iż załogi kopalń mają interes w tym, by wpłaty na konto poszczególnych zakładowych funduszy były dokonywane terminowo oraz, że w następstwie świadomego, niepraworządnego zaniechania ze strony Spółki doszło do ograniczania możliwości korzystania ze środków przeznaczonych na zaspokojenie socjalnych potrzeb pracowników. Jaskrawa naganność (jaskrawe naruszenie prawa) zachowania się Spółki, przy jednoczesnym faktycznym uszczupleniu możliwości korzystania przez załogi ze środków zakładowych funduszy świadczeń socjalnych, zdaniem Kolegium uzasadniają zobowiązanie jej do przekazania na rachunki bankowe funduszy odsetek od zaległych wpłat w wysokości i za okresy wskazane w sentencji orzeczenia. Konkretnie terminy przekazania kwot tytułem należności wynikających ze zobowiązania Spółki do powiększenia kwot zakładowych funduszy świadczeń socjalnych poszczególnych kopalń o kwoty odsetek, powinny zostać uzgodnione ze stroną związkową, z tym, że realizacja tego zobowiązania powinna nastąpić nie później niż do końca bieżącego roku.

Kierując się powyżej wskazanymi przesłankami Kolegium Arbitrażu Społecznego przy Sądzie Najwyższym postanowiło jak w sentencji.

=====